

RAPPORT

Varför en medborgarutredning?

Berenike Alfvén, Eva Avner, Barbro Berg, Birgitta Hambreus, Bo Herlin, Nina Naim, Tobias Nyholm

Det är bråttom. Men inte så bråttom att vi får offra demokratin.
Stina Oscarson i antologin "Att slakta en guldkalv"

Vi behöver en NY berättelse för vår tid

Berättelser har följt människan och gett henne mening och sammanhang i tillvaron och levnadsregler för relationen till omvärlden. Stora berättelser innehåller i en eller annan form moralregler och riktlinjer för hur vi ska förhålla oss till medmänniskor och till djur och natur. Denna förmåga att skapa och tro på gemensamma berättelser skiljer människan från andra djur och har gjort att vi gemensamt kunnat utveckla vår teknik och vår civilisation men samtidigt lett till att vi inte längre lever på en nivå som ligger inom gränserna för vad som är hållbart för planeten.

Vi menar att det nu är dags att kliva in i en ny berättelse, som utgår från hur människan uppfattar relationen mellan sig själv och resten av naturen. Från våldsamt utnyttjande till respektfullt samarbete. Vi menar att dagens globala hot ska ses som i grunden existentiella utmaningar – som rör de grundläggande förutsättningarna för människans tillvaro. Den nya berättelsen bör också handla om kvalitet, inte kvantitet och om en rättvis fördelning av planetens tillgångar.

En kris

Det vi i mänskligheten, jorden och biosfären står inför är en kris av proportioner som vi aldrig tidigare sett under den mänskliga civilisationens historia. Under de senaste tio tusen åren har ett tryggt klimat låtit oss lägga grunden till det civilisationsbygge och den välfärd som vi nu åtnjuter. Ett klimat där den globala medeltemperaturen inte varierat mer än plus minus en grad från århundrade till århundrade. Men de senaste åren har vi nu passerat denna trygga zon, och gett oss in på okänd mark. Det råder inte heller något tvivel om att det är vi människor som orsakat en *hotfull temperaturökning* genom den stora mängd

växthusgaser vi fyllt vår atmosfär med – genom kolförbränning, skogsavverkning, olämplig djurhållning m.m.

Och en kris måste mötas som en sådan. Den medför svåra utmaningar – men *också* oändliga möjligheter att tänka om och prova nytt. Starka krafter är engagerade för att möta krisen, miljoner människor bidrar *redan* till en *nödvändig* förändring genom klimatåtgärder inom företag och samhällen, personliga livsstilsval och genom att göra sina röster hörda. *Men krisen måste högst upp på den politiska dagordningen*. Den måste vara *utgångspunkten i alla ekonomiska ställningstaganden*. Den måste likaså finnas i vårt medvetande när vi som individer gör våra val i livet. När vi vill boka en Thailandsemester, äta vår lunch eller plantera våra grödor.

Det stora Parismötet angav tonen: den globala medeltemperaturen måste hålla sig inom 1,5–2 grader över den förindustriella nivån, vilket betyder att den fossila energiproduktionen måste upphöra omedelbart för att hamna på 1,5. Det realistiska alternativet blir att öka medvetenheten och göra så mycket vi kan för att inte hamna över 2 grader.

I det offentliga samtalet ifrågasätts alltför sällan tidens betoning av det kvantifierbara, kapitalismens makt över resurser och resursfördelning och industrialismens våldsamma framfart med natur och människor.

Vi ifrågasätter starkt den dominerande användningen av "ekonomisk tillväxt" (ökning av bruttonationalprodukten, BNP) som ett mått på något alltigenom önskvärt. BNP är summan av registrerad varu- och tjänsteproduktion i ett land, oavsett hur önskvärd produktionen är.

Människans rädsla för att inte tillhöra gruppen blir en drivkraft för att konsumera, ytterligare förstärkt av reklam. Detta gynnar den rådande diskursen om ekonomisk tillväxt som samhällsutvecklingens motor. Kapitalägare och näringsliv blir därmed i *praktiken* allt värre fiender till jorden, särskilt när utrymmet för expansion minskar. En minskning som – bl.a. av matematiska skäl – sker överrumplande snabbt redan när *knappt hälften* av utrymmet för (ur miljösynpunkt) oproblematiske expansion är förbrukat – trots att konsumtion och utsläpp tidigare har kunnat fördubblas många gånger (vart 20:e år vid 3,5 % årlig tillväxt) utan problem. Den gränsen har vi redan i många fall passerat, och resultatet är bland annat klimatkatastrofer, med krig och hunger som allt vanligare konsekvenser.

En mängd vetenskapliga studier visar vidare att jämlikhet i ett samhälle är bäst för alla, också för de privilegierade. Det finns också exempel på ekonomier som

kombinerar en stark stat, som har kontroll över kapitalet och dess fördelning, med ett näringsliv som är fritt under demokratiska lagar. Det system, som praktiserades i Sverige fram till 1985, kunde enligt vår mening ha utvecklats vidare. Men det privata näringslivets fortsatta expansion krävde mera utrymme och färre inskränkningar. Vi förordar därför tuffare politiska styrmedel för att stoppa en vildsint rövarkapitalism.

Vad bör göras?

När människan inte tar hänsyn till, eller inte begriper konsekvenserna av sitt handlande skadas både klimatet, ekosystemen, samhällsekonomin och människors hälsa. Den för liv så nödvändiga biologiska mångfalden minskar i allt snabbare takt. Vi måste kunna försörja jordens befolkning utan att överskrida planetens gränser, samtidigt som vi respekterar alla människors lika värde.

Den nya berättelse som vi behöver kliva in i måste kunna få handla om att människor tröttnar på konsumism och våld, vill leva i fred tillsammans och börjar handla gemensamt för en hållbar värld. Omsorgen om den natur som vi alla, människor och djur, ska leva i och av, samt omsorgen om dem som flyr undan krig, fattigdom och nöd, formar vår berättelse.

Politikerna tvingas bli mer och mer medvetna om omfattningen av medborgarnas engagemang i miljö- och klimatfrågor. Det är redan många som arbetar med ny teknologi och verksamheter som kan leda till en framtid där vi håller oss inom vår planets gränser. Och vi möter ständigt nya berättelser om samarbeten, konferenser och möten globalt–digitalt och nya samarbeten mellan land och stad kring odling och distribution av mat etc., etc.

Överallt börjar människor försöka leva på ett hållbart sätt och vi har tillgång till beskrivningar och sammanställningar av sådana exempel – inte minst via webben.

Vi vet och vi kan

Det är hög tid att tillämpa befintliga kunskaper om hur vi kan ta hand om det enda klot vi har på bästa sätt. Hur vi kan energispara, ta hand om vårt avfall, skydda den biologiska mångfalden och ekosystemtjänsterna. Livsbetingelserna byggs upp i biosfären, havet och skogen. Det är vi i de välbeställda länderna som har ställt och ställer till med mest elände, eftersom vi har – och konsumerar – mest. Mest flygresor, mest kött, mest saker, mest kläder, mest energi, mest skräp, mest sopor och mest energi. Kort sagt: vi förbrukar mest av planetens resurser. Vårt fotavtryck på jorden är störst. Vi lever i Sverige som om vi hade 3,7 jordklot.

Vi måste äta en mindre mängd kött (särskilt om det inte är ekologiskt) och lära oss mer om hur allt levande hänger ihop.

Det är viktigt att energiproduktionen är *fossilfri* – men *förnybar* är ett bättre och tydligare krav eftersom det utesluter kärnkraft, som inte är hållbart i längden.

Kanske har vi nu vår sista chans att stabilisera de ekosystem vi är beroende av – eller snarare: vi kan successivt låsa upp destruktiva processer som vi själva är inlåsta i och på så sätt öka sannolikheten för att ekosystemen, med viss hjälp, stabiliserar sig själva på ett för allt levande någorlunda fördelaktigt sätt.

En global rörelse med stödjande nätverk för en global politisk demokrati med demokratiska företag som är hänsynsfulla mot våra ekosystem skulle vara ett fantastiskt inslag i en ny berättelse. Och även om den aldrig skulle förverkligas i större omfattning, kan *alla* försök, på alla nivåer, att bidra till en sådan rörelse ha stor betydelse, inte minst för lokalsamhällens *resiliens* (förmåga att hålla ut och motstå yttre påfrestningar) – vad som än händer globalt.

Ett exempel på en sådan rörelse med stor potential är den som utgår från Naomi Kleins bok "This Changes Everything" och också har skapat "The Leap Manifesto" ("Språngmanifestet") som undertecknats av en mängd miljö- och rättviserörelser samt privatpersoner i Canada. Kanske skulle liknande initiativ i andra länder, inklusive Sverige, kunna förena sig till en global rörelse för miljö rättvisa. Genom många individers och grupper egen inre styrka skulle den genom självförstärkande återkopplingar kunna sprida sig i världen med ökande hastighet och på så sätt påverka det globala medvetandet och möjligheterna till strukturell förändring.

Samhällsandan har förändrats förr och det man trodde gav livsinnehåll miste sin lockelse. Lyxkonsumtion börjar kanske bli passé. Byta, låna, reparera och underhålla är roligare och bättre för ett hållbart samhälle. Vi måste helt enkelt ställa om. Kanske kommer vår generation vara med om att åstadkomma en politisk "Tipping Point"!

Även om politiker har de kunskaper som behövs för ett hållbart förhållningssätt tenderar den enskilde politikerns möjligheter att påverka samhällsutvecklingen vara tämligen begränsad. Denna begränsning handlar dels om att vägen till hållbarhet ser olika ut beroende på partitillhörighet, dels om beroendet av andra politiker och partier. När forskarna inte erbjuder enkla entydiga lösningar, försvårar det för politikerna. De kortsiktiga politiska vägvalen, den egna politiska ideologin kan överskugga den akuta situationen för planetens ekosystem. För ett framgångsrikt politiskt arbete, anser vi att det behövs förmåga att sätta in

kunskaper i *ett större sammanhang* – och vi tror att det är nödvändigt med partiöverskridande överenskommelser. Alla fotavtryck vi gör här i vårt samhälle påverkar det globala tillståndet och de planetära gränsvärdena. För att minska negativ påverkan på jordens tillstånd behöver vi också agera lokalt. Handla där vi bor. Det är bråttom att göra en konsensusbaserad gemensam analys av ekosystemens tillstånd i Sverige och i världen. En analys som grundar sig på vetenskap och som kopplas till politiska beslut och gemensamma handlingar lokalt.

Beslut som främjar och styr mot hållbarhet kan vara kontroversiella och obekväma och komplicera vardagen för invånarna. Det krävs då kunskaper, god kommunikationsförmåga och mod hos dem som ska fatta besluten – men också hos oss alla, som måste vara uppmärksamma på, och bidra till, att demokratin fungerar. Först då kan Parisavtalets luckor fyllas igen.

Bilaga: Ett språngmanifest